

KOOSOLEKU PROTOKOLL

Tallinn

11.02.2015

Eesti Geoloogiakeskuse II korruse saalis algusega kell 15.00

Koosolekul osalejad: Tarmo All, Katrin Erg, Olle Hints, Siim Kadak, Kalle Kirsimäe (Skype kaudu), Vello Klein, Margus Maidla, Erki Niitlaan, Mall Orru, Valter Petersell, Eduard Pukkonen, Väino Puura (Skype kaudu), Anne Pöldvere, Margus Raha, Rein Raudsep, Anto Raukas, Enno Reinsalu, Janne Tamm, Ingo Valgma, Rein Voog ja Viivika Väizene.

Esindatud organisatsioonid ja asutused: Eesti Energia, Eesti Geoloogiakeskus, Eesti Geoloogia Selts (EGEOS), Eesti Mäetööstuse Ettevõtete Liit, Eesti Turbaliit, Eesti Mäeselts, Keskkonnaministeerium (KeM), Tallinna Ülikool, TTÜ Geoloogia Instituut, TÜ geoloogia osakond, Viru Keemia Grupp ...

PÄEVAKORD:

1. Ülevaade viimase kuu sündmustest seoses maapõue strateegia koostamisega (lähiminevikus toimunud sündmused, ühise pöördumise tekst.

Anne Pöldvere: osalejate tutvustamine ja sissejuhatav sõnavõtt Eesti maapõue strateegia aruteluks. Ülevaade juba toimunud sündmustest: **16.05.2014** – edastati Eesti Mäeseltsi, Eesti Mäetööstuse Ettevõtete Liidu, Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liidu, Eesti Turbaliidu ja Eesti Geoloogia Seltsi ettepanek Vabariigi Valitsusele Eesti maapõue strateegia koostamiseks; **9.12.2014** – toimus Eesti Geoloogia Seltsi volikogu laiendatud koosolek maapõue strateegia teemal (protokoll: http://www.egeos.ee/egeos/wp-content/uploads/EGEOS_volikogu_protokoll_09122014.pdf); **16.12.2014** – TÜ, TTÜ ja EMÜ rektorid nõudsid teadlaste kaasamist valitsuse maavara-poliitikasse; **22.01.2015** – moodustus esialgne maapõue strateegia töögrupp EGEOS-e eestvõttel; **25.01.2015** – Eesti maapõue geoloogilise uurimise, maavarade kasutamise ja mäetööstuse arendamise ümber tekkinud probleemide lahendamisele kaasatud osapooltele saadeti TÜ emeritprofessor Väino Puura kirjutised “Eesti majanduse arenguks on vajalik luua võimalused maapõueressursside paremaks kasutamiseks” ja “Eesti majandusgeoloogia karm minevik” (vt algatuste rubriik EGEOS-e kodulehel). **27.01.2015** – KeM pressiteate andmetel hakati koostöös ülikoolidega koostama Eesti maapõue strateegia eelanalüüsi.

Kes peab maapõue strateegiat koostama? Eestil ei ole seni maapõue tegevusi koordineerivat arengukava. Võrreldes näiteks Põhjamaadega oleme täiesti erakordses olukorras. Geoloogid puutuvad oma töid tehes kokku erinevate huvigruppide probleemidega, mis on tekkinud korraldamatusel ja põhjendamatusel piirangutest. Tegelikult geoloogial ja mäendusel ei ole praegu ühiskonnas suurt sõnaõigust võrreldes looduskaitse eeskõnelejatega, kelle hulgas annavad tooni nn emotsiooni-rohelised. Näiteks Eesti Maavarade Ühing. Kuidas on võimalik teha asjatundlikke järeldusi ilma loodusteaduslikku haridust omamata? Meil on vaja taastada maapõuega tegelevate kõrgharidusega erialaspetsialistide sõnaõigus, et saaksime keskenduda maapõue kasutamise tegelikele probleemidele, mitte põhjendamatusel piirangute kehtestamisele. Maapõue strateegia koostamisele tuleks kaasata: KeM ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM), Eesti Teaduste Akadeemia, geoloogia ja mäenduse teadus ning rakendusasutused, looduskeskkonna uuringutele spetsialiseerunud teadus ja rakendusasutused, mäetööstus ning teised maapõuega seotud ettevõtted. Käsitletavate probleemide ringi kuuluvad: geoloogia – mäendus – ettevõtlus – kaevandamisjärgne maakasutus.

Geoloogia tagab teadmised kogu Eesti territooriumi kohta ja mäendus tegeleb orienteeruvalt 10% sellest. Geoloogilised teadmised (hüdrogeoloogia, kaardistamine, maavarade geoloogia, keskkonnageoloogia jms) on maapõue strateegia baas. Samas isegi maapõue seadus ei kajasta geoloogia tegevusi vajalikul määral. Eesti maapõue baasuuringute osas ei ole ühtegi seadust/määrust, kus riigi huvi maapõue tegevuste suhtes oleks korrektselt formuleeritud.

Millised võiks olla meie eesmärgid? Praegu me ei tea, kuidas tegelikult hakatakse maapõue strateegiat koostama. Oluline on kõigi maapõuega tegelevate erialaspetsialistide aktiivsuse tõstmine, et luua eeldused nende kaasamiseks. Pakkuda teaduslike ja rakenduslike uuringute tulemusi ja seista järjepidevuse hoidmise eest.

Tänase arutelu eelsel perioodil koostatud ja levitatud avaliku pöördumise teksti mustandile sain aktiivset tagasisidet, mis oli sisult väga erinev. Märkustes peegeldus eelkõige vaatenurkade erinevus, mis muutis paranduste tegemise praegu keeruliseks. Peame veel suhtlema, et selgitada koostatud teksti kasutamise võimalusi.

Lõpuks teen ülevaate keskkonnatasude laekumisest aastatel 2010–2013. Keskkonnatasud riigieelarvesse ja kohalikele omavalitsustele on 314 mln eurot, sh maavarade kaevandamisõiguse ja vee erikasutusõiguse tasu 176 mln eurot, (riigieelarvesse 104 mln eurot). SA KIK suunatud keskkonnatasude osa on 154 mln eurot. SA KIK maapõue programmi projektide maksumus vaadeldaval perioodil on 3 mln eurot (2,0% suunatud tasudest). Maavara kaevandamisõiguse ja vee erikasutusõiguse tasu moodustasid 56% riigile laekunud kõigist keskkonnatasudest (KeMi 2013. majandusaasta aruanne).

Järeldus: maapõue uuringute rahastamine KIKi maapõue alamprogrammi kaudu on väga väike. Nii geoloogias kui mäenduses on olukord selles suhtes suhteliselt nutune.

Rein Raudsep: nõustun, et rahastamine on kurioosum. Looduskaitse ei too tegelikult raha sisse, aga need tegevused vajavad rahastamist. Oletame, et geoloogia ja mäenduse jaoks 20 milj eurot. See oleks tegelikult ainult 26% või 25%.

Arengukava või strateegia tegemise tahtmine ei ole mitte kunagi olnud mälust maas, sest juba Eesti Vabariigi algusaastatel, alates 1991. aastast tegime ühe arengukava, mis omal ajal käis läbi Geoloogiakeskuse teadusnõukogust. See oli kõigi allkirjadega ja kõrgel tasemel kinnitatud, aga püsis Tööstusministeeriumi sfääris aasta või poolteist. Pärast seda ununes. Tehtud on nii maavarade kui kaardistamise arengukavasid, põhjavesi sealhulgas. Need pidasid väga kaua vastu, ajaliselt 1997–2010. Pärast seda olid arengukavad toleaege keskkonnaministri allkirjaga. 2002. aastal tuli veel mingi täiendav arengukava ja see oli keskendunud rakenduslikele uurimistöodele, geoloogia sfäär anti Maa-ameti hallata. KeM, ilmselt ka valitsus, on EGEOS-e tegevuse tõttu uuesti ärganud ja nüüd veel 27.01.2015 kolme ülikooli rektori ühisavaldus.

Praegu on KeM-i laekunud digiallkirjaga Eesti Maaülikooli (EMÜ) kinnitus, teised vist mõtlevad veel. Ma ei usu, et nad on strateegia vastu, sest muidu nad poleks ühispöördumist teinud. Vahepeal on Eesti Maavarade Komisjon (EMK) arutanud seda temaatikat ja 9.02.2015 oli EMK istung, kus Eesti maapõue osas ei ole veel selget seisukohta võetud. Arutelu on algstaadiumis. Selge ei ole, kas KeM või MKM, või mõlemad kokku on vedavad jõud. Rääkisime seda, et koostööpartnerite ring oleks võimalikult lai, sh ka Eesti Maavarade Ühing. Leppisime kokku, et 27.02.2015 peavad komisjoni liikmed strateegia kohta oma seisukoha andma. Liikmeid on kokku viisteist, nii mäenduse kui geoloogia poolt, keskkonnakaitsest on ka üks inimene. Nad annavad oma seisukohad ja siis arutame seda 9.03 toimival korralisel istungil uuesti. KeMi tööplaanis on lähteülesande koostamine selle strateegia ettevalmistamiseks. EMK, EGEOS-e ja teiste seisukohad ka. Mai lõpuks juuni alguseks peaks olema esialgne lähteülesanne koos. Praegu peaks strateegia valmima hiljemalt 2017. aasta lõpuks. Selle kohta oli ministeeriumi tähtaeg esimene poolaasta 2017, arvestades et huvilisi on palju, siis protsess võtab palju aega. Kõigi poolt tulevad märkused ja ettepanekud on teretulnud. Selge on see, et ettepanekud tulevad seinast seinast, seda näitas ka põlevkivi arengukava tegemine. Protestivad need, kelle ettepanekuid ei ole arvestatud arengukavas. Selge on see, et vastutav struktuur, on ta siis KeM või MKM, peab arvestama kõigi ettepanekutega.

Anne Pöldvere: Ülikoolide roll praeguses protsessis on siis kindel?

Rein Raudsep: ministeerium ja EMÜ rektor, kirjutasime alla lihtsale pöördumisele. Tõenäoliselt märtsis seda dokumenti detailiseeritakse. Selle järgi töötatakse välja ühised kavatsused.

Anto Raukas: EGEOS on palju ära teinud, aga oluline on edasi liikuda. Võtame kaks asja. Üks on strateegia koostamine ja kas seame eesmärgiks 2016. aasta lõpu või 2017. aasta alguse. Kusil sellesse aega peaks see jõudma. Kindlasti tuleb hea strateegia, aga paberist on väga vähe kasu, sest võime rääkida õigusest, õiglusest ja aususest, aga kõik mis täna toimub poliitikas, sõltub ühest mehest, so Putinist ja vastavalt sellele, kas tuleb sõda või vaerahu. Täpselt samasugune probleem on ka Eesti ühiskonnas.

Hakkan peale väga kaugelt minevikust. Oleme Geoloogiakeskuse ruumides, mis oli omal ajal võimas organisatsioon, kus töötas üle 800 inimese. Asutust juhtis vana kommunist Kivit, aga samal ajal mitte kunagi ei astunud Geoloogiakeskus mitte ühelegi riiklikult väljakujunenud seisukohale vastu.

Sama olukord on Eestis praegugi, sest Reinuga [Raudsep] kooskõlastatult käisime [Dimitri] Kaljo ja [Olavi] Tammemäega ministri juures, et Geoloogiakeskuse asju arutada ja minister lubas midagi teha, aga ei teinud. Praegu oleks meil vaja, et toimuks areng. Ülikooli professor ei satu kunagi otsustajate juurde, teda ei võeta seal lihtsalt vastu ja keda vastu võetakse on ainult rektorid ning seetõttu on meil vaja need rektorid häälestada, et nad kirjutaksid valmis jõulise dokumendi, kaasates sellesse ka Teaduste Akadeemia presidendi ja õiguskantsleri. Dokument valmis teha ja peale seda häälestada inimesed, kellest midagi sõltub. Ülikooli rektorid käisid, tegid jõulise avalduse, aga pärast ülikooli rektorite nõudmine langes ära. Meil on vaja rektoreid mõjutada, Teaduste Akadeemia presidenti samuti ja õiguskantslerit ning siis see asi hakkab liikuma. Suhtumine maavarade kaevandamisse on siiski üsna vaenulik ja meil on vaja seda muuta, mida saab teha ainult nõuetega.

Rein Raudsep: rektoritel tasub tegutseda. Nad saavad maapõue ja maavarade tähtsusest aru.

Anto Raukas: kui ülikoolide rektorid saavad asjast aru ja nad peaksid aru saama, et maavaradeta ei saa ükski riik olla õnnelik või ka jõukas. Eks nad peavad jõulisemalt tegutsema.

Väino Puura: kuidas "lobistada", aga see ei pruugi jõuda kuhugi. Nüüd, nendes tegevustes oleks meil tarvis alustuseks formuleerida see, millega me rahul ei ole ja siis vaadata millega oleme rahul, et leida koostöö ja üksmeel. Me ei ole rahul seadustega, mis keelavad maavarasid uurida, rääkimata kasutuselevõtmisest jne.

Me ei ole kuidagi panustanud, et juba kaevandatud maad loodusesse tagasi tuua ja mõõta ära see, kui suur on olnud mäenduse tegelik mõju loodusele ja kuivõrd on õigus neil, kes ütlevad, et me ei tohi oma loodust kahjustada.

Me ei tohi oma maavarasid praegu ära kasutada. Iseenesest on visionäärid välja öelnud väga tähtsa seisukoha: Eesti riik on nii rikas kui suur on tema netoeksport. Kui palju ekspordime oma toormest tehtud asju, muu kõik on praht selle ümber.

Meil on võimalus anda kolmele praegusele sambale – puit, toit ja põlevkivi – juurde veel üks samm – fosforiit, ja selleks on tegijad olemas. Kokkuvõttes oleks see kõik panus arenguks. Viimane on see, et tuleb kriitiliselt vaadata seaduseid ja teha selgeks, kuidas asjad tegelikult on.

Anne Põldvere: tuleks formuleerida see, millega me rahul ei ole. See ei ole üldse lihtne. Kui jõuame olukorda, kus maapõue strateegia koostamisse kaasatakse kõik osapooled, siis näiteks nii teadlaste kui rakendusgeoloogide pool kannavad erinevat visiooni. Ülikoolidel tuleks ka hea strateegia koostamiseks teha teiste huvigruppidega koostööd.

Kui me maapõueseaduse eelnõu arutasime, siis Nabala juhtumi näitel võib öelda, et praegu on maavara kasutuse korraldamine sisuliselt ettevõtja vastutus. Ettevõtja valib piirkonna, investeerib uuringutesse, keskkonnamõju hindamisse (KMH) jms; kui saab kaevandamisloa, siis vastutab ka korrastamise eest. Riik ei suuna õigeaegselt maapõue kasutust ja tekitab sellega oma ettevõtlikele inimestele ja kogukondadele majanduslikku kahju.

Maapõueseaduse eelnõu arutelul oli kuulda, et ka valitsusasutus Maanteeamet, kes on üks suurematest killustiku kasutajatest, on huvitatud maapõue strateegia koostamisest ja riikliku geoloogiateenistuse moodustamisest.

Me peaksime emotsiooni-rohelistelt õppima seda, kuidas oma tegemisi avalikkusele tutvustada. Kahe viimase aasta jooksul oleme proovinud meedias sõna võtta. Meie erialastest teadmistest tulenevad väljaütlemised on avalikkuse jaoks liiga keerulised. Isegi pressiteate tasemel mingit geoloogiaalast teadet levitada on keeruline, sest väljaanded ei pea neid olulisteks.

Anto Raukas: kuu aega sulle, et kirjutad, mis meile ei meeldi ja mida tahaksime muuta. Kui Kaljo tuleb puhkuselt tagasi, siis sina, Kaljo ja mina läheksime TA presidendi jutule. TA president on üsna jutukas ja esineb palju ja hästi. Sealt saame hea tulemuse, sest ta oskab kõneleda. Kirjade kirjutamine ei vii kuhugi. TA president on selline figuur, kellest oleks kasu.

Anne Põldvere: ei ütle ära ühestki võimalusest. Olen prof Rõõmusoks õpilane ja tema õpetas oma erialast lugu pidama. Usun, et aktiivsete kolleegide toel saame ülevaate koostatud.

Rein Voog: räägin paarist aspektist: poliitiline aspekt ja rakenduslik aspekt. Poliitiline aspekt – praegu on huvitav aeg. Ministeeriumi osakond võib rääkida, mis ta räägib, aga ega me ei tea, kellest saab uus keskkonnaminister ja tegelikult on selle maapõue strateegia jaoks äärmiselt oluline, kes saavad majandus- ja kommunikatsiooniministriteks. Hetkel on raske öelda. Kui tuleb keskkonnaminister nagu eelmine, siis ma ei ole kindel, kas ma tahan, et see maapõue strateegia üldse kuhugi jõuab, sest siis ei ole see dokument, mida lugeda tahaks. See selgub aprilli alguses. Teine poliitiline aspekt on see, et Rein [Raudsep] mainis siin ära aastat 2017. Meil peaks olema see strateegia valmis hiljemalt kevadeks 2017, vastasel juhul muutub see poliitiliste valikute relvaks.

Kui poliitika kõrvale jätta ja rääkida sisulisest tööst, siis küsimärk – milline saab olema MKM osa selles protsessis? Kuivõrd jõuliselt võtab MKM sellest tööst osa? Kas on ministeeriumis keegi, kes sellega tegelema hakkab või kaasatakse jõud väljast: EGEOS-e, ettevõtjate jt näol. Kui seda ei tehta, siis võime saada strateegia, mis on väga kiivas keskkonna poole. Konsensuslikku kontseptsiooni me ilmselt ei saavuta. Kui me tahame saada konsensuslikku kontseptsiooni, siis võime laua taga kohe valmis kirjutada ühe lausega: „Eestis on maavarad“. Kas see on kasulik ja kas seda kasutada saab, selles osas me konsensust ühiskonnas ei saavuta. See kõik sõltub valitsuse poliitilisest otsusest, kuivõrd jõulised need otsused on ja kuivõrd jõuliselt nad suudavad otsustada. Ootame, millised on uue valitsuse esimesed sammud.

Etteruttavalt pöördumisest: tekst on oluline, õiged sõnad on välja öeldud, aga me jookseme natuke liiga kiiresti hetkel, kui me veel ei tea, milline on ministeeriumis lähteülesande väljund. Kas ministeerium järgmise aasta eelarve läbirääkimiste juures ka raha eelarvesse üritab panustada. KIK-i rahastusega seda teha, siis see ei ole kõige ratsionaalsem. Kui tahame realistlikku strateegiat, siis see ei ole odav ja selle jaoks peaks olema planeeritud raha järgmise aasta eelarvesse.

Anne Põldvere: kuidas sa näed seda ettevõtjate osa? Mida me nende poolt võiksime loota.

Rein Voog: kindlasti on ettevõtjad toetaval seisukohal. Nad ei saa tulla lahinguväljale esiritta, sest vastasel juhul sõidavad reaalsest tegijatest üle padurohelised oma jutuga, et olete ettevõtjate poolt ära ostetud või kinni makstud. Vajadusel on ettevõtjad olemas, kindlasti valmis toetama nõu ja jõuga nii palju kui oskame.

Enno Reinsalu: kaks märkust seoses maapõue õigusega. Selle raames nägin, et KeM on pakkunud kaks või kolm projekti. Kas see on nüüd strateegia tegemine? Need on tüüpilised projektid, mida lubatakse teha tulevikus, et võtke seadus vastu.

Pöördumise tekst on hea. Väino küsib, mille vastu me oleme. Ma ei ütle, mille vastu me oleme, olen poolt. Oli hea maapõue koodeks ja Geoloogiakeskus. Aitäh.

Anto Raukas: peame lähtuma põhiseadusest, sest seal pole kusagil öeldud, et looduskaitse on ülimuslik.

Anne Põldvere: kui mäemeeste poolset loetelu mittemeeldivatest asjadest oleks vaja koostada, siis loodaks Enno, Sinu panusele.

Enno Reinsalu: ma ei tea, meie rektor ei ole oma nimekirja töögrupist veel esitanud, võib olla varsti esitab.

Anto Raukas: ega siis rektori järgi ei pea joonduma, sa oled ju spetsialist ikka.

Enno Reinsalu: ma ei tea, meil oli jutt enne kui nad ministri juurde läksid.

Tarmo All: Rein [Raudsep] rääkis KeM-i plaanidest maapõue strateegiaga seoses. Erialaspetsialistidel või ettevõtjatel kokku peaks sellist strateegiat vaja olema. Kui tänane süsteem toimiks väga hästi, siis strateegiat kui sellist vaja ei ole.

Strateegiat läheb vaja, sest maapõue haldus kui selline on killustatud või puudub sootuks. Täna on kaks riiklikku arengukava, üks põlevkivi, teine ehitusmaavarad. Tegelikult nad kajastavad ainult rakenduslikke aspekte. Uuringute ja spetsialistide juurdekasvu osa on täiesti katmata ja oleme jõudnud olukorda, kus rakendus hääbub ja seda rakendust toitev nii mäenduse- kui geoloogia-alane haridussüsteem on veel kiiremini hääbumas. Riigil on täna maapõue kasutamise ja maapõue hõlmava tulu ning informatsiooni osas oma eesmärgid sõnastamata ja teadmata. See on see põhjus, milleks me tahaks saada seda strateegiat.

Me tahaks, et institutsioon sõnastaks täna, milleks me kasutame maapõue, milliseid võimalusi maapõu meile loob, milliste ohtudega maapõuest tulenevalt me peame arvestama ja kuidas seda kõike uurime ning haldame. Sellisel lähenemisel üksikutes valdkondades toimuks valdkondlike arengukavade loomine.

Seda peaks ütlema paber, mis siia koosolekule sai saadetud. See dokument [pöördumine] on täna adressaadita. Me ei tea, kellele täna seda sõnumit adresseerida. Me peaksime selles kokku leppima. Kes selle dokumendi läbi luges, seal oli üheks puuduseks, et täna meile tundub, et maapõue juhitakse vales institutsioonist. Institutsioon, mille esmaseks eesmärgiks on loodushoid, on ressursi haldamisel juba konfliktis iseendaga. Sellest tulenevalt on meie küsimus: kas see oleks pidanud olema adresseeritud MKM-le, KeM-ile või institutsioonile, mis oleks nende suhtes ülimuslik? Kas tormame täna ajast ette selle paberiga? Tänane õigusruum eeldab seda, et dokument peaks minema KeM-i ja kui see nii ongi, siis Rein [Raudsep] juba tutvustas meile ajakava eesmärkide püstitamiseks.

Rein Raudsep: olen paljude strateegiatega tutvunud: Portugal, Soome jt. Kõik nad väidavad, et strateegia on vajalik, et geoloogiateenistused on olulised. Kas võib öelda, et neil on midagi puudu, aga vähem puudu kui meil?

Tarmo All: kõigil on puudu, meil on halduse mõttes üldse eesmärgid seadmata. Neil on puudu see, et halduse lõpptarbija on maavara kasutaja ja nõudlus ning arusaam ajas muutuvad. Tänu sellele need strateegiad vajavad ajas ümbervaatamist.

Rein Raudsep: sa ütlesid, et KeM on looduskaitse poole peal. Tegelikult peaks ressurss ka olema seal, mitte ainult klassikaline looduskaitse. Vajalik on nii keskkonnakaitse, sh ressursside kaitse.

Tarmo All: ma täiendaks, et see peaks olema nii, aga paljudes riikides on see teisiti. Eesti on suhteliselt erandlik riik, mitte kaugeltki ainuke, aga enamasti on selline maapõue haldus meie MKM-i tüüpi haldusasutuse pädevuses. Veel, strateegia vajadusest kui sellisest, puhtalt halduslikus mõttes. Oleme Rein [Raudsepaga], sinuga koos ministri juures käinud rääkimas, milleks on vaja geoloogilist kaardistamist. Ülesande püstitus võib jääda arusaamatuks, kui see ei ole riiklikusse strateegiasse sisse kirjutatud.

Anto Raukas: Rein [Raudsep], kas tohin küsida, sa ütlesid, et oled tutvunud paljude strateegiatega, aga oled sa välja võtnud NL maapõue koodeksi. NL maapõue koodeks oli üks väga hea dokument. Ka fosforiidi kaevandamine oli võimalik tänu sellele koodeksile peatada.

Rein Raudsep: sa võtad seda üheülbaliselt. Alamastme aktid koodeksil kõik puudusid.

Rein Voog: teise Reinu [Raudsepa] küsimusele, mis on valesti või puudu, on vastuseks, et neil on strateegia juba olemas ja neil on maavara ressursi juhtimine nii nagu Tarmo mainis MKM-i või tööstusministeeriumi või muu ministeeriumi haldusalas, ehk siis prioriteedid on paigas. Võid vastu vaielda, aga kaevandamine ei ole KeM-i prioriteet ja ei saa selleks kunagi olema. Teine suur miinus on see, et MKM-is puudub see osapool, kellega nendel teemadel praegusel hetkel vestelda. Kolmas asi, miks meil on strateegiat vaja – see on oluline majandus või tööstusharu mainekujunduse dokument. Praegune minister ei ole jõudnud suurt midagi rääkida, ta võttis sõna strateegiate teemal ja see on oluline. Eelmisest ministrist mäletame, et kõik tegevused on kahjulikud ja loodust reostavad, mäetööstus eelkõige. Kui suudame tõestada, et riik tunnustab mäendust kui üht majanduse mootorit, siis on ka üks väike samm edasise arengu suunas astunud.

Anne Põldvere: kui loeme naaberriikide strateegiaid, siis neid uuendatakse pidevalt. Riigipoolne sõnum: mis, milleks ja millises ulatuses on nendes strateegiates olemas, kusjuures ka selgitused keskkonna osas. Kui strateegiaid lugeda, siis see paistab sealt hästi välja ja inimestele selgitatakse neid asju.

Väino Puura: kuidagi väga isiklikuks ja võimukeskseks läks arutelu. Anto [Raukas], me ei pea sinu mudelit praegu mõistlikuks. Kui inimesed mõtlevad selle valdkonna suunas, mida esindame, siis me ei tohiks ennast suruda ükskõik millisesse suvalisse struktuuri, et teha kellegi nimel, kellegi raamides mingisugune dokument [strateegia] valmis. Meil on enne tarvis selgeks teha ja rääkida, millised on meie maapõue ja maavarade uurimine ning kaevandamine, kuidas see peaks käima meie geoloogilises keskkonnas ja milline peaks olema tulevik läbirääkides metsameeste ning ökoloogidega. Peaksime keskkonna oma kaitse alla võtma ning minema selle mõtteviisiga edasi. Kui mingi ministerium hakkab vastu võtma strateegiat, siis peame olema kriitilised.

Analoogia fosforiidisõjaga: sisuline pool oli tehtud enne kui protsess üldse käima läks. See oli 1987. aastal, kui L. Meri selle asja artikliga selgeks ja valgeks tegi. See oli juba selleks ajaks selge ja ei allunud mingile ametlikule struktuurile, allus hoopis asjast huvitatud eestlastele. Me peame praegu mitmetest lõksudest mööduma. Loodushoid tuleks formuleerida teisiti – konserveerimine, loodusele vastuvõetavad protsessid ja samuti, et kaevandamisjärgne situatsioon vastuvõetav oleks. Seda ütlevad ka need, kes tegelevad poollooduslike alade uuringutega. Muudetud maastikel elatakse sama meelsasti kui looduslikel aladel.

Margus Maidla: mul on voli öelda sellele auväärsele komisjonile, et MKM-i majandusarengu osakonna juhataja palus end lülitada selle komisjoni koosseisu. Ta tegi uuringu ministeriumis: kes üldse on kuulnud ministeriumis sellise komisjoni kokkutulemisest. Tema üllatuseks – mitte keegi.

Mitte et ma mingi vandenõu tegija tahaks olla, aga midagi juhuslikku selles ei ole. See, et üldse MKM-i ja rahandusministeriumi ametnikud on komisjoni kutsumisest välja jäetud, on iseenesest juba tähelepanuväärne. Kui tahame selle komisjoni legitiimsust tõsta, siis kinnitan, et alates Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest on vastu võetud ligi 90 strateegia dokumenti erinevates valdkondades ja paljud neist on surnud dokumendid. Kui tahame, et see asi siin liikuma hakkaks ja kandev oleks, siis peame kindlasti kaasama inimesed MKM-ist, rahandusministeriumist ja kindlasti Teaduste Akadeemiast.

Meedianähtavuses maksavad väga paljus isiklikud suhted. Saata kirjatükk toimetaja üldnumbrile, see on sama hästi kui visata see prügikasti. Edaspidi võite minu poole pöörduda, et kindlustada nähtavuse suurenemine.

Kalle Kirsimäe: mõtlesin, et kuulan ainult, aga toetan seda, mida Väino [Puura] alguses ütles. Kui tahame surnud dokumenti [strateegia] luua, siis võime teha järjekordse manifesti ja lüüa kiriku seinale. Kui tahame, et dokument teeniks Eesti riigi huve, siis see strateegia sünnib Eesti riigi huvides. Mis on Eesti riigi huvi – majandus (inimeste heaolu jm). Meeldib või ei meeldi, aga ilma KeM-ita ei saa seda teha.

Kolmas argument on see, et maapõue strateegiat on vaja riiklikuks julgeolekuks. Sellised arusaamad peavad tekkima mitte survegruppides, vaid kusagil mujal ja teistel alustel.

Eesti maapõue strateegia peaks võtmesõnana kajastuma majanduses. Miks ei ole kaasatud riiginiimesi ja strateegia ei peaks tulema geoloogide sulest. Geoloogia ütleb, kas me saame seda teha või ei saa. Huvigrupid peavad olema kaasatud.

Erki Niitlaan: olen protsessiga nii hilja liitunud, et ei ole enda jaoks seda problemaatikat läbi töötanud. Jõudsin järeldusele, et häda on see, et geoloogid ja ma loodan, et ka mäemehed on liiga ausad inimesed ja natuke lihtsameelsed. Teiseks, kui praegu kollektiivselt tunneme, et asjad on halvasti, siis oleme kõik ise nendes rohkem või vähem teatud või tegemata jäetud asjades süüdi. Taktikalised mõtted, kuidas olukorrast välja tulla: Anto [Raukas] võtab seltskonna kokku ja läheb kuhugi. Seda tuleb kindlasti teha, aga arvatavasti see ei paku mingisugust lahendust. Tänapäeval ausad ja lihtsameelsed ei löö läbi ja see on ka põhjus, miks meie ei ole läbi löönud. Kui vaatame Maavarade Ühingu, siis kas see on ausatest kriteeriumitest lähtuv? Ei ole. Seal on teadlik ja kaalutlev loogika taga. Üks eestvedajatest tegeleb inimeste koolitamisega. Psühholoogia ja selliste valdkondadega ning

selles mõttes ta on manipuleeriv, meie ei ole. Kui tahame siseneda sellesse mängu, mida mängitakse erinevate reeglite järgi, siis peame nende reeglitega kaasa minema, et saavutada edu.

Kalle Kirsimäe: kaks kommentaari – sinu jutus on argument – ei! Mina olen see sinisilmne, lihtne ja loll. Mina lollustega ei tegele ja teine, leidsin võõrsõnade leksikonist sõna strateegia. Strateegia on sõjaplaan.

Erki Niitlaan: meil on strateegia. Kui vaadata kõiki dokumente, loomulikult neid kommunikeeritakse läbi selliste loosungite nagu riigi majandus jne. Oleme siin koos mitte sellepärast, et riigi majandusel ei lähe hästi, vaid sellepärast et meil ei lähe hästi. Kui me ei taha sellel põhjusel enam kokku saada, siis peame selle küsimusega tegelema. Me peame sellega tegelema vormis, et teised meie küsimusele tähelepanu pööraks. Meil tuleb teha see ka nende probleemiks ja nemad hakkaksid ka seda lahendama.

Kui nüüd jälgida seda, kuidas see dokument [pöördumine] oli koostatud ja kuidas arutelu on käinud, siis räägime erinevatest asjadest läbisegi. Kompleksprobleemide lahendamisel on oluline, et teen selle probleemi nii väikesteks osadeks kui võimalik ja püüan nendega ükshaaval hakkama saada.

Meil on siin küsimus – mida me tahame? Paneme kõigepealt paika, mida me tahame saada ja seda saab võib olla ka läbi sellise kirjelduse, et mis on valesti, aga see dokument tuleks panna sahtlisse. Mitte selle dokumendiga ei peaks välja minema, sest sellega me ei tee seda teiste probleemiks. Teiste probleemiks on vaja teha see, mida nad saavad, mida riik saavutab (majanduskasv, keskkonna paranemine jne).

Meil oleks vaja kaasata mitte ainult rektoreid, vaid teisi, nt poliitikuid, riigikogu maapõue või kaevandajate sõprade tugirühm. EGEOS-el ei ole täna mõtet lahtisest uksest sisse murda, sest KeM on öelnud, et nad hakkavad strateegiat tegema. Mulle võib-olla ei meeldi, et KeM on selle protsessi juht, aga ilmselt selleks ta jääb. Teised ei võta seda nii kiiresti üle. Inimesi saab mõjutada 15% ulatuses, see tähendab seda, et kui keegi juba liigub, siis sa ei suuda seda liikumist tagasi pöörata. Parimal juhul saad seda natuke suunata. Täna KeM on hakanud liikuma ja meie ülesanne oleks anda sellele liikumisele õige suund. Teine ülesanne on võimalikult laias ringkonnas seda probleemi arutada, kas meedia, isiklike suhete kaudu või muud moodi. Tõstatada, et ka KeM tunnetaks ühiskondlikku survet.

Anto Raukas: mul on ettepanek. Oleme poolteist tundi istunud ja tahaksin kokku võtta, mida me saavutanud oleme:

1. kaasame oma tegevusse MKM-i, rahandusministeeriumi;
2. saame paremini ajakirjandusse;
3. kuu aja jooksul teed ühe dokumendi, millega saab minna TA presidendi juurde;
4. strateegia peaks valmis olema 2017. aasta esimesel poolel.

Valter Petersell: vaatan seda kõike teisest küljest. See, mis on geoloogide ülesanne, see peaks olema selge – maapõue uurimine ja säilitada loodust Eesti rahva hüvanguks. Peame leidma maavarad ja selgitama, kas neid on võimalik kasutada rahva hüvanguks.

Dokumenti [pöördumisse] peaksime panema, mis me 20. aasta jooksul oleme kaotanud. Põlevkiviala on täis väikesi kaitsealasid, mida tegelikult vaja ei ole. Kulutatakse tohutud summad keskkonnauuringuteks. Meil on ehitusmaterjalide alad täis ehitatud. Keegi ei kontrolli seda. Mis me tulevikus teeme? Meil on fosforiit – Rakvere ja Toolse – varu maksumus on 200 miljardit USA dollarit, so 20 Eesti riigi eelarvet. Selgitame, kuid me ei saa midagi teha!

Me peame need asjad paika panema, mis me oleme kaotanud ja mida on tarvis teha. Kui muidu ei saa, siis see dokument tuleb saata otse riigikogusse, las vastavad, las ütlevad, miks näiteks kanda maha Nabala lubjakivi maardlad, mis on Tallinna lähedal. Pärast hakatakse killustikku vedama 10 km kaugemalt ja raudtee rajatakse põllumaadele. Need tuleks otse kirja panna. Vaja on öelda konkreetselt, mida on vaja teha ja mida me tahame teha.

Erki Niitlaan: majandusele tuleb rõhuda, aga majandus ei ole see võti, millega me ukse lahti teeme. Me ei pea lähtuma endast, vaid taustsüsteemist, kus me seda kava üritame ellu viia. Reaalsus on see, et riigikogus on terve rida inimesi, kes ütlevad, et majandust tuleb arendada, aga mitte niimoodi. Ei

taheta tegeleda suure keskkonnamõjuga majanduse valdkonnas. Ratsionaalsed argumendid massidele ei tööta. Kui me selle protsessiga edasi läheme, siis peaksime mitme küsimusega tegelemise visualiseerima protsessi lõpuni. Rakenduskava jne kuni järelekasvu koolitamine ja finantsskeemideni.

Anne Põldvere: Erki jutus on iva. Tegime mõni aeg tagasi küsimustiku, keda me erakondadest valiksime. Oleme kogenud teatud laadi pettumust. Otsingusõnad: maavara, geoloogia, loodus jt. Tulemus on EGEOS-e kodulehel kirjade all. See kirjutis jõudis ringiga ka riigikogusse. Eelmiste, 2011. aasta valimiste programmidega tutvumisel selgus, et Väino Puura loetelust põlevkivi – toit – puit oli käsitlemist leidnud toit. Isegi puidule ja metsale ei olnud kõik erakonnad tähelepanu pööranud. Kui vaatasime selle aasta valimisprogramme, siis geoloogil on äratundmisrõõmu IRL-i ja SDE tekstes lugedes.

RE valimisprogramm on ühest küljest väga üldsõnaline ja kohati ootamatult konkreetne (näiteks Tallinna Loodusmuuseum, just lasteaia lapsed metsa ja mere äärde). Jääb mulje, et rõhk on loodusturismi arendamisel, aga Euroopa loodusturistid ei tule ju võsastunud maastikele. Meie Põhja-Eesti pank sellisel kujul ei saa kunagi olema maailmapärandi nimekirjas, sest seal ei ole inimene oodatud. EGEOS korraldab loodusobjektide külastusi Euroopas. Näiteks Inglismaa lõunarannikul ja Poolas oleme kogenud suurepäraseid võimalusi loodusturistidele. Nendes maades ei ole majanduse arendamine ja loodusturism vastandid.

Probleemide teadvustamiseks tuleb suhelda riigikoguga. Pöördumise kiri jääb praegu kodutöök. Meedias on vaja sõna võtta.

Janne Tamm: selleks, et avalikkus ei oleks maavarade kaevandamise vastu, tuleb teha aktiivset selgitustööd, et maavarad on riigi majandusliku arengu ja edu aluseks. Miks ollakse kaevandamise vastu? Ühe põlevkivipiirkonna kohaliku omavalitsuse juht ütles, et erinevalt Soomest ei maksa ettevõtted Eestis tulumaksu ja kaevandamispiirkonna kohalikud omavalitsused meil seega sellist tulu ei saa. Samuti laekub põlevkivitööstuse ettevõtete töötajate (kaevandajate) üksikisiku tulumaks linnadesse, kuna nad põhiliselt elavad linnas ja ka sellest tulust jääb kaevanduse või karjääri asukoha omavalitsus ilma.

Rein Voog: see on väga tähtis: "Mida mina selle eest saan?" Kaevandamisest peab ka kohapeal reaalne kasu olema.

Anne Põldvere: see probleem tõstatub vähemal või suuremal määral iga kaeveloa taotluse eelsel protsessil. Ettevõtjad on püüdnud oma võimaluste piires vastu tulla.

Keskkonnamõju hindamisel ilmneb, kuidas inimesed seovad suvalisi nähtuseid kaevandamisega. Näiteks seotakse juba enne kaevandamist olnud hooajaline veeprobleem koheselt tegevusega karjääris. Sellistel juhtudel on abi vaid pikaajalise seire andmetest, kui need on olemas.

Margus Maidla: minu kui meediakajastusega tegeleva isikuga võttis ühendust MKM. Me oleme J. Aare fosforiidikäsitluse mentaalsed vangid. Soome välisminister süüdistab eestlasi postsovetlikes traumades. Eesti ühiskond on postsovetlikus traumas kui jutt käib maavarade kaevandamisest. Ükskõik, mis kujul komisjon hakkab seda dokumenti tegema, siis töö ühiskonnaga, töö meediaga peaks olema üks kande osa, sest peame sellega lihtsalt tegelema. Peame midagi ette võtma, et tuua inimestele näiteid, kuidas põhjamaad on tugevad maavarade kaevandajad, aga samas saavad nad väga hästi loodushoiuga hakkama. Siin on meil ühiskonnas puudujääke.

Mall Orru: võin lisada, et viis aastat olen tegelema KMH-dega ja võimatu on midagi selgeks teha. See vastuseis süveneb.

Erki Niitlaan: Anto tegi hea kokkuvõtte, mida me täna saime. Mida edasi teha? Olemasolevaid valimiskampaaniaid me muuta ei saa. Kardan, et keegi ei kirjuta seda dokumenti [strateegia] koalitsioonilepingusse sisse pelgalt artikli pärast Postimehes. Suuri tegusid tehakse kuluaarides.

Kui tahame, et see dokument reaalsuseks saaks, peaksime mõtlema, kes saab midagi selle heaks teha, et dokumendi kirjutamine koalitsioonilepingus sees oleks. Pole küll 100% garantiid.

Mall Orru: lisaks kaevandajatele on ka teiste ärihuvid.

Margus Maidla: julgen kinnitada, et praegu on kolme poliitilise jõuga vestlustes saavutatud selline tulemus, et uue koalitsioonilepingu osapooled toovad maavarade haldamise MKM-i alla tagasi.

Anne Põldvere: paekivi kui ehitusmaterjali on Eestis väga kaua kasutanud ja nüüd on kohatu rääkida keskkonnaprobleemidest, mida me ei oska analüüsida. Positiivne eeskuju keskkonnaprobleemide käsitlemisel on näiteks Norra Geoloogiateenistus. Nende tegevusest on palju õppida.

Pakun, et kui teil tekib ettepanekuid, siis palun andke mulle teada. Püüaks luua koostöö erinevate huvigruppide vahel. On vaja, et meie probleemid kajastuksid strateegias. Ka erialase hariduse andmise probleemid TÜ-s ja TTÜ-s. Spetsialistide kaasamine strateegia koostamisele on väga vajalik.

Anto Raukas: kes hakkab strateegiat tegema? On see Rein Raudsep? Keegi peab tegema tooriku. Kes see persoon on? Esimene variant tehakse kellegi poolt valmis ja siis hakatakse täiendama.

Anne Põldvere: luban, et kogun informatsiooni ja jagan seda. Suhtume sellesse võimalusse äärmise tõsidusega.

Olle Hints: reaalsus on see, et ootame ära uue valitsuse, jagame infot, spetsialistid on olemas. Peaks olema lühidalt kirjas, millega me rahul ei ole.

Väino Puura: Olle ütles, et teeme lühikese pressiteate ja Maidla aitaks selles küsimuses. Ülejäänud mõtted võiksid kajastuda kodulehel.

Eduard Pukkonen: Aprillikonverents maapõue strateegia teemal tuleks teha väljapoole nähtavaks kui propagandaüritus.

Koosoleku juhataja: A. Põldvere

Protokollija: K. Erg